

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 2 курсу 221 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
(скрочений термін)
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Реміз Наталія Сергіївна
Керівник к.пед.н., доцент Гриценко І.В.
Рецензент к.пед.н., доцент Раєвська І.М.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	7
1.1. Групова робота як форма організації діяльності молодших школярів.....	7
1.2. Обґрунтування педагогічних умов організації групової роботи молодших школярів	21
Розділ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	30
2.1. Виявлення в учнів початкових класів умінь працювати в групі.....	30
2.2. Організація групової роботи в освітньому процесі Початкової школи.....	38
Висновки.....	50
Список використаних джерел.....	53
Додатки.....	57
Додаток А. Комплекс завдань, що сприяють формуванню навчального співробітництва школярів в груповій роботі на уроках математики	57
Додаток 2. Математичний брейн-ринг «Чарівний світ математики».....	58
Додаток 3. Урок на тему: Зменшення числа в кілька разів.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі реформування національної освітньої системи в Україні головним пріоритетом є розвиток особистості, здатної до сприймання, розуміння і творення духовних і матеріальних цінностей. Головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства. Система освіти має забезпечувати всебічний розвиток дітей і молоді, їхню підтримку і формування навичок самоосвіти і самореалізації. Процес навчання за сучасних умов неможливий тільки з використанням традиційних технологій. Необхідні кардинальні зміни ефективності, активізації й результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати власну думку товаришів.

Одним з головних недоліків традиційної освіти є невміння і небажання дітей активно вчитися, несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку, освіти та соціуму в цілому. Наразі суспільна потреба спонукає сучасну школу й, насамперед, початкову її ланку до пошуку нових педагогічних ідей і технологій, які б сприяли активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх критичного мислення, позитивної мотивації до навчання та самооцінки.

Перспективним напрямком успішного розв'язання цієї проблеми може виступити вдосконалення освітнього процесу початкової школи із використанням технології організації групової навчальної діяльності учнів. Однак його широке впровадження гальмується недостатньою розробленістю методичного забезпечення, що ґрунтувалося б на результатах наукових досліджень.

В основі групової форми навчальної діяльності, що виникла як альтернатива традиційним формам навчання покладено ідеї Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї. Й. Песталоцці стверджував, що вміле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному

навчанню дітей, а їхня активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку. Питаннями форм організації навчальної діяльності передусім займалися такі науковці, як О. Вашуленко, В. Дьяченко, І. Гудзик, В. Науменко, І. Чередов, А. Ярошенко. Ю. Мальований та Н. Мойсеюк займалися вивченням усіх існуючих форм навчання, а С. Кульневич, Л. Опеньок, Н. Островерхова, Т. Сидоренко, В. Чайка, І. Чередов та інші зосередили увагу саме на нетрадиційних формах навчання, вивчали їх особливості, місце у сучасному педагогічному процесі.

Найґрунтовніше проблеми групового навчання опрацьовані психологами й дидактами. Психологічні аспекти діяльності груп, їх види і структуру, функції та способи формування визначено у працях Ю.Бабанського, М. Виноградової, Є. Головахи, Я. Коломінського, Р. Немова, І.Первіна, А. Петровського.

У своїх дидактичних дослідженнях Я. Бартецький, М. Виноградов, В.Котов, В. Оконь, І. Чередов та інші групову діяльність розглядають лише як форму організації навчання та як фактор підвищення навчальної діяльності. Проблемі практичного застосування організації групового навчання у викладанні різних дисциплін, присвячено наукові дослідження таких науковців та методистів, як А. Гарницької, В. Дьяченко, О. Ярошенко. О. Пометун та Л. Пироженко розглядають групове навчання як одну з інтерактивних технологій.

Таким чином, це питання досі залишається дискусійним, що й зумовило вибір теми випускної роботи – «Педагогічні умови організації групової роботи молодших школярів».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови організації групової роботи молодших школярів.

Об'єкт дослідження – організація групової роботи в освітньому процесі початкової школи.

Предмет дослідження – педагогічні умови організації групової роботи молодших школярів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-педагогічну літературу з теми дослідження.
2. Визначити особливості організації групової діяльності молодших школярів.
3. Дослідити рівні сформованості в учнів початкової школи умінь працювати в групі.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови організації групової роботи молодших школярів.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні: організація групової роботи молодших школярів у освітньому процесі може оптимізувати його результативність за таких за таких педагогічних умов:

- забезпечення спрямованості на співпрацю молодших школярів у процесі групової діяльності;
- цілеспрямованого та систематичного використання групової роботи в початковій школі.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених завдань використовувався комплекс **методів дослідження**, що доповнювали один одного: *теоретичні* – вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми; аналіз нормативної та шкільної документації; вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду з метою з'ясування стану дослідження проблеми в педагогічній теорії і освітянській практиці; *емпіричні* – анкетування, інтерв'ювання, бесіди, опитування, педагогічне спостереження, аналіз продуктів діяльності учнів початкової школи; *статистичні* – кількісний та якісний аналіз експериментальних даних із застосуванням методів математичної статистики.

Наукова новизна полягає в уточненні й подальшому розвитку наукових поглядів на проблему організації групової діяльності молодших школярів.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані вчителями-практиками в освітньому процесі початкової школи, а також у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Структура та обсяг випускної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел та додатків.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Групова робота як форма організації діяльності молодших школярів

У сучасній педагогіці існує велика кількість технологій інноваційного навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань молодшими школярами, розвиток їх розумової діяльності, виховання відповідальності, виявлення умінь і навичок критичного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи. Ефективним засобом виховання відповідального ставлення до навчання молодших школярів є групова технологія. Розв'язанню проблеми групової навчальної діяльності присвячені наукові праці В. Дьяченко, А. Кіктенко, Р. Кузіне, С. Кушнірук, Х. Лійметса, О. Любарської, Ю. Мальованого, О. Пехоти, Н. Пожар, Л. Покась, Н. Савельєвої, А. Ситченко, Л. Тарасової, І. Чередова, С. Френе, О. Ярошенко та інших дослідників.

Результати проведеного аналізу цих досліджень показують, що групові форми навчання сприяють вихованню відповідальності у молодших школярів, гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати свою точку зору, а також прислухатися до думки товаришів, культурі ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці.

У початкових класах використовуються різні форми роботи. На думку А. Уварова, *фронтальна* форма організації навчальної діяльності учнів початкових класів передбачає спільну роботу для реалізації освітніх завдань. Учні початкових класів під керівництвом вчителя виконують завдання, порівнюють, обговорюють, оцінюють результати виконаної роботи.

В процесі цієї взаємодії породжується довірливе ставлення учнів до вчителя, а також в учнів між собою. Фронтальна форма роботи може бути реалізована в процесі проблемного навчання, а також за допомогою пояснювально-ілюстративного подання матеріалу, виконання дослідних, пошукових або творчих завдань. В цьому випадку необхідно враховувати індивідуальні характеристики кожного учня» [40, с. 56].

Згідно з думкою Р. Утеєвої, *індивідуальну* роботу можна організувати на всіх етапах уроку: під час засвоєння нових знань, їх закріплення, формування умінь і навичок, узагальнення і повторення навчального матеріалу, контролю знань. Але, не дивлячись на значні переваги індивідуальних форм роботи, їх недоліком є обмеження спілкування між учнями, взаємодопомоги в навчанні» [41, с.32].

На думку О. Пометун, загальні форми організації освітнього процесу з учнями представлені такими напрямками, як: урочне і позаурочне навчання, в кожному з них вчителями використовуються фронтальна, групова та індивідуальна робота. Критерієм такого поділу є нечисло учнів, а природа зв'язків між ними в ході пізнавальної діяльності [33, с.40].

У психолого-педагогічній літературі немає єдиного підходу до визначення групової навчальної діяльності. Ми погоджуємося із думкою К. Нор, що *групова навчальна діяльність – це форма організації навчання у групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителем і співпраці з іншими учнями* [31, с. 8]. Групова навчальна діяльність сприяє підвищенню якості знань та рівня пізнавальних інтересів учнів, активізації й результативності навчання школярів, формуванню мотивації до здобування знань, розвитку міжособистісних відносин, виявленню здібностей і навчальних можливостей школярів.

Завданнями групової навчальної діяльності:

- навчання школярів співпраці у виконанні групових завдань;
- стимулювання моральних переживань взаємного навчання, зацікавленості в успіхові товариша;
- формування комунікативних умінь молодших школярів;
- формування рефлексивних компонентів навчальної діяльності: цілеспрямованості, умінь планування, контролю та оцінки;
- поєднання фронтальної, індивідуальної та групової форми навчальної діяльності [32, с. 77].

Технологія групової навчальної діяльності молодших школярів базується на таких положеннях:

- необхідно навчати молодших школярів прийомів ділової співпраці;
- забезпечувати спеціальний добір дітей у групи;
- актуалізувати активність кожного учня;
- поєднувати всі форми навчальної діяльності школярів на занятті [32, с. 79].

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що групова діяльність як вид навчальної діяльності учнів є багатофункціональною. Виокремлюють такі функції групової навчальної діяльності:

1. Мотиваційна функція. Групова навчальна діяльність на занятті сприяє формуванню позитивної мотивації учіння школярів. Для цього потрібно, щоб у групі панувала атмосфера доброзичливості, чуйності, взаємодопомоги.

2. Навчальна функція. У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь, слабкі школярі виконують на 2030% більше вправ, ніж за фронтальної роботи. Діти вчать розподіляти обов'язки, спілкуватися одне з одним, долати конфлікти.

3. Розвивальна функція. Групова діяльність сприяє активізації та результативності навчання школярів, вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню обстоювати власний погляд і прислухатися до думки товаришів, культури ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці.

4. Виховна функція. У груповій навчальній діяльності формуються колективізм, моральні, гуманні риси особистості. Важливу роль відіграють особливості організації групової роботи: розподіл функцій і обов'язків між учасниками діяльності, обмін думками, взаємна вимогливість і допомога, взаємоконтроль і взаємооцінювання.

5. Організаційна функція. Групове навчання сприяє вирівнюванню загального рівня засвоєння навчального матеріалу. Взаємне навчання передбачає спільні засвоєння теоретичного матеріалу, набуття вмінь та

навичок, контроль здобутих знань. За таких умов учень стає суб'єктом пізнавальної діяльності, її організатором та учасником. Використання групових форм навчальної діяльності на заняттях дозволяє активізувати різноманітні чинники: теоретичні знання, практичний досвід учнів, їх спроможність висловлювати власні думки, пропозиції, уміння вислухати альтернативні погляди. Групові форми навчання позитивно впливають на ефективність виховання відповідального ставлення до навчання молодших школярів, відповідальності за результати своєї та колективної праці.

Вчитель керує роботою учнів через завдання, які він пропонує групі. Учитель і учні є рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, їх стосунки набувають характеру співпраці та співтворчості.

Аналіз літератури з проблеми дослідження [14; 19; 24; 32; 38] дає можливість стверджувати, що групова робота молодших школярів – це організована вчителем спільна навчальна діяльність учнів одного класу, під час якої неокремий учень, а ціла група учнів отримує завдання, виконання якого потребує спільних зусиль учнів. Це може бути спільне планування роботи, обговорення й вибір способів виконання завдань, взаємодопомога, співробітництво, самооцінювання.

Виконувати навчальні завдання учні можуть лише спільно або індивідуально. Кінцевий продукт групової роботи – це якісно новий результат, отриманий завдяки груповій праці, збагаченої колективними зусиллями думки й знань.

На думку Т. Римської групова навчальна діяльність сприяє активізації й результативності навчання школярів, самостійності, умінню доводити і відстоювати свою точку зору та прислуховуватися до думки товаришів, вихованню гуманних стосунків між учнями. Одна з найважливіших характеристик людини в групі полягає в тому, що вона звертається до своєї групи як до джерела орієнтацій у навколишній діяльності»[34, с.68].

Отже, групова робота — це форма організації уроку, яка забезпечує взаємодію між учнями і робить непрямим керування вчителя. Вчитель

організовує початок і кінець роботи: формулює завдання на урок, спільну інструкцію щодо його виконання, а потім разом з учнями оцінює результати.

Головна мета групової роботи – розвиток в учнів початкової школи мислення і здатності думати. Такий підхід дозволяє працювати разом «учитель + учень». Існують різноманітні форми та види групової роботи. В залежності від того, як учні співпрацюють під час групової роботи (спільно виконують групову роботу на всіх етапах чи кожен учень частину спільного завдання виконує індивідуально, відтак усі члени групи підбивають підсумок, обговорюючи здобуті результати, та формулюють загальну відповідь), розрізняють кооперативно-групову та індивідуально-групову форми [33, с.45].

Використання групових форм навчальної діяльності на заняттях дозволяє активізувати різноманітні чинники: теоретичні знання, практичний досвід учнів, їх спроможність висловлювати власні думки, пропозиції, уміння вислухати альтернативні погляди. Групові форми навчання позитивно впливають на ефективність виховання відповідального ставлення до навчання молодших школярів, відповідальності за результати своєї та колективної праці.

На думку В. Дьяченка, групове навчання може бути використане на різних етапах навчального заняття:

- під час первинного оволодіння знаннями;
- закріплення й удосконалення матеріалу;
- формування вмій і навичок [14].

В. Дьяченко зауважує, що групове навчання можна застосовувати також як фрагмент заняття для досягнення певної мети або ж проводити ціле заняття з використанням окремої технології. Колективна форма, на думку вченого, здійснюється тільки в процесі роботи учнів у парах змінного складу. Це більш складний і довготривалий процес, при якому кожна дитина працює з іншим окремо [14, с.20].

Як зауважує О. Ярошенко, групову навчальну діяльність школярів можна застосовувати на всіх етапах процесу навчання. Проте на етапах

первинного сприйняття нового матеріалу належний рівень цієї діяльності досягається лише за умови, що всі учні класу характеризуються високим та середнім рівнем навчальних можливостей, добре володіють навичками самостійної роботи і виявляють велику працездатність [107, с. 21]. У протилежному разі більш продуктивною виявляється фронтальна діяльність класу під керівництвом учителя.

Групова робота по праву вважається однією з найпродуктивніших форм організації навчального співробітництва дітей. На думку І. Добрянської «працюючи в складі групи, школярі на власному досвіді переконуються в важливості спільного планування, розподілу обов'язків, взаємоспілкування. Учні стають більш згуртованими, привчаються діяти узгоджено і злагоджено, випробовуючи почуття групової відповідальності за результати спільної діяльності. Груповою формою організації роботи, крім того, робить явними зусилля і здібності кожного, що є природним стимулом творчого змагання» [11, с. 32].

Ю. Ковильова вважає, що групові форми організації навчання припускають розподіл класу на кілька груп по 5-6 учнів, кожна з яких отримує конкретне, краще проблемне завдання [19, с. 48].

Визначення групової роботи на уроці, як форми організації освітньої діяльності, яка передбачає функціонування різних малих груп, що працюють як над одними загальними, так і над специфічними завданнями, дала І. Кузнецова [23]. Автор описує важливі риси, відмінні риси групової роботи, від інших форм навчання, такі як: організація малих груп, загальне, об'єднуюче завдання, властиве одній групі.

Х. Лійметс дає наступне визначення групової роботи «безпосередня взаємодія між учнями, їх спільна узгоджена діяльність ... З учителем постійного контакту немає» на наш погляд більш точно визначає досліджуване поняття [26, с. 13].

На думку М. Виноградової «організація парної роботи може бути односторонньою, за якої сильний учень працює зі слабким (парна робота має

допомогти останньому ліквідувати відставання й виконати навчальні завдання, сам же консультант при цьому лише повторює відомий йому матеріал), або двосторонньою, коли учні взаємно перевіряють і контролюють самостійно виконане навчальне завдання» [7, с.50].

Аналіз наукових праць І. Вітківської, В. Вихрущ, Є. Заді, О. Любарської, К. Нор, О. Пехоти, О. Ярошенко та ін. дозволяють виділити такі форми групової взаємодії:

1. Парна форма навчальної роботи – два учні виконують деяку частину роботи разом. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером.

2. Кооперативно-групова навчальна діяльність – це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. Група представляє, захищає виконане завдання в процесі колективного обговорення.

3. Диференційовано-групова форма – передбачає організацію роботи учнівських груп з різними навчальними можливостями. Завдання диференціюються за рівнем складності або за їх кількістю.

4. Ланкова форма – передбачає організацію навчальної діяльності у постійних малих учнівських групах, керованих лідерами. Учні працюють над єдиним завданням.

5. Індивідуально-групова форма – передбачає розподіл навчальної роботи між членами групи, коли кожен член групи виконує частину спільного завдання. Підсумок виконання спочатку обговорюється і оцінюється в групі, а потім виносяться на розгляд усього класу та педагога.

Також групова навчальна діяльність учнів може поділяти на такі види:

– однорідна, коли всі групи, на які поділений клас, виконують одне й те саме завдання;

– диференційована – різні групи в класі виконують різні завдання;

– кооперативна – кожна група працює над виконанням частини спільного для всього класу завдання;

– парна – навчальна діяльність відбувається в мікрогрупах у складі двох учнів;

– індивідуально-групова – коли кожен член групи виконує частину завдання групи.

Як вказує І. Іванова «існують деякі труднощі при комплектуванні груп, так часто в одній групі виявляються учні з різним рівнем знань, і однакова для всіх учасників групи оцінка nebude відображати внесок певного учня.

Групи можуть бути організованими за наступними принципами.

- «за бажанням» — учасники самі вибирають тих, з ким би вони хотіли працювати, об'єднуються за взаємним вибором;

- сформована «лідером», — учитель призначає лідерів, які формують свої групи;

- «випадкова група» — формується за принципом випадковості (наприклад, діти, які сидять поруч, об'єднуються в групу);

- сформована вчителем, — група формується вчителем відповідно до мети групової роботи (наприклад, може застосовуватись для диференційованого навчання) [16, с.17].

На думку Г. Селевко, групові форми роботи ставлять учня в активну позицію. Освітній процес будується як пошукова, дослідницька діяльність, в ході якої відбувається обмін думками, розгортаються дискусії [38, с. 77].

При груповій формі роботи учнів на уроці в значній мірі зростає і індивідуальна допомога кожному учню, як з боку вчителя, так і учнів-консультантів.

Однією з найпоширеніших форм групової роботи, на думку Т. Савушкіної є робота в парах. Її успішно використовують вчителі вже з перших днів навчання дітей в школі, привчаючи учнів до співпраці. Найчастіше це статична пара, утворена з дітей, що сидять за однією партою.

Парною роботою може бути охоплений одночасно весь клас, частина класу, окремі учні. Так, наприклад, якщо тема уроку вже добре засвоєна сильними учнями, тільки починає усвідомлюватися середніми і поки

незрозуміла слабким, вчителю доцільно дати завдання парам, сформованим за принципом "сильний - середній", а зі слабкими працювати самому. В іншому випадку сильні можуть навчати слабких, а середні - працювати індивідуально. Варіантів може бути безліч.

Діти вчаться працювати в парах «вчитель-учень». Знайомляться з правилами спілкування. Роботу в парах можна організувати у будь-якому вигляді і на будь-якому етапі уроку. Якщо всі пари виконують одне і те ж завдання – робота єдина, якщо різні – диференційована. При освоєнні роботи в парах на належному рівні, вчитель може використовувати роботу в парах змінного складу. Особливо ефективно використовувати даний вид при узагальненні вивченого матеріалу» [36, с.19].

На думку В. Химинець «робота в динамічних парах застосовується з метою вироблення предметних умінь, відпрацювання навичок, творчого застосування знань, навчання учнів плануванню, контролю, оцінці навчальних дій. Корисна така робота для формування понять, дозволяє провести спостереження над різним матеріалом, знайти спільне і узагальнити істотні ознаки цього поняття.

Динамічна пара – це група з чотирьох чоловік, які працюють попарно. Спочатку працюють діти, які сидять за однією партою (перша пара), потім розгортаються до сусідів, що сидять за наступною партою в ряду, і утворюють нові пари (друга пара). Після завершення роботи в парах необхідно провести обговорення в групі результатів роботи, підготовка до подання результатів для загальнокласного обговорення» [44, с.56].

Після відпрацювання навичок роботи в парах можна перейти до роботи в групах. Форма організації навчання у малих групах належить до технології кооперативного навчання, де кожен учень бере участь у кооперативній творчості, виконуючи загальне завдання групи. Таке кооперативне навчання створює умови, коли слабкі учні можуть скористатися допомогою середніх та сильних, а сильні у колективній праці отримують задоволення від допомоги іншим, відчуваючи власну вагомість.

Різними можуть бути також моделі співпраці членів групи. Л. Шевчук виокремлює «шість моделей співпраці, апробовані в освітньому процесі початкової школи:

1. Спільно-навчаюча модель співпраці (гра «Вчитель - учень»): передбачає навчання учнем товариша (або товаришів) через наслідування.

2. Спільно-контролююча модель співпраці (гра «Контролер - виконавець»): передбачає контроль та корекцію учнем виконання навчального завдання товаришем.

3. Спільно-рівноправна модель співпраці (гра «Партнери»): будується на партнерських стосунках школярів.

4. Спільно-індивідуальна модель співпраці (гра «Поділися з товаришем»): містить елементи одночасної індивідуальної роботи.

5. Спільно-послідовна модель співпраці (гра «Конвеєр»): передбачає почергове індивідуальне виконання школярами свого доручення.

6. Комбінована модель співпраці - найскладніша, адже передбачає поєднання та чергування описаних вище моделей співпраці [51, с. 54].

Щодо об'єднання учнів у групи, то на думку Л. Шевчук, це може робити вчитель чи самі учні на свій вибір, чи випадково. Спільним для всіх моделей є неодмінно групове підбиття підсумків та звіт перед класом і вчителем про отримані результати [51, с.57].

Робота в групі забезпечує урахування індивідуальних особливостей кожного учня. Групові форми навчальної діяльності розвивають міжособистісні відносини учнів, дають можливість враховувати соціальний статус конкретного учня, допомагають йому самоствердитися в середовищі однокласників; створюють між учнями відносини відповідальних залежностей, організовують контроль, розвивають самооцінку учнів, переживання колективних досягнень. Розподіляючи учнів на групи, слід враховувати індивідуальні особливості кожного школяра, його навчальні можливості для виконання завдання.

В. Дьяченко вважає, що організаційна структура групових способів навчання може бути комбінованою, тобто містити в собі різні форми: групову, парну, індивідуальну. При цьому домінуюче значення має саме групове спілкування [14, с.5].

Дослідження Х. Лійметс показали, що «оптимальний склад груп повинен бути від 5 до 7 учнів. Іноді більш успішно робота організовується в групах з 3-5 дітей, так легше керувати ними на уроці. Важливою є також парна або непарна кількість учнів в групі, так як в разі, якщо в групі парна кількість дітей, думки можуть розділитися і групі буде складніше прийти до єдиного рішення. При визначенні кількісного складу групи треба пам'ятати одне: зі збільшенням чисельного складу знижується її працездатність, відповідно - і результативність.

Для успішної спільної роботи комплектуються групи з учнів з однаковою успішністю і темпом роботи. Склад цих груп не постійний і змінюється на уроках з різних предметів. При визначенні складу груп важливо враховувати відносини між учнями» [26, с.154].

Для групової роботи необхідно створювати умови, щоб кожен член групи міг висловлювати свою точку зору, а також виховувати в дітей вміння слухати і приймати інших людей, терпимо ставитися до їх думки.

Х. Лійметс виділяє наступні принципи групової роботи:

- кожна група отримує своє завдання, яке може бути однакове для всіх або диференційоване;
- всередині кожної групи, між її учасниками розподіляються ролі («лідер», «спікер», «аналітики», «хранитель часу» і т.п.);
- процес виконання завдання в групі здійснюється на основі обміну думками, оцінками;
- вироблені в групі рішення обговорюються всім класом [27, с. 38].

З принципів групової роботи видно, що для такої роботи характерна безпосередня взаємодія і співробітництво між учнями, які, таким чином,

стають активними суб'єктами власного вчення. Це принципово змінює в їх очах сенс і значення навчальної діяльності.

Групова робота, за твердженням М. Менкес, виникає тільки на базі диференційованої групової роботи. При цьому вона здобуває наступні ознаки:

- клас усвідомлює колективну відповідальність за дане вчителем завдання і отримує за його виконання відповідну оцінку;
- організація виконання завдання здійснюється самим класом і окремими групами під керівництвом вчителя;
- діє такий поділ праці, який враховує інтереси і здібності кожного учня і дозволяє краще проявити себе в загальній діяльності;
- присутній взаємний контроль і відповідальність кожного перед класом і групою [28, с.30].

В. Курятов виділяє наступні ознаки групової роботи учнів:

- клас на уроці ділиться на групи для вирішення навчальних завдань;
- кожна група отримує певне завдання (однакове або диференційоване) і виконує його спільно під безпосереднім керівництвом лідера групи або вчителя;
- завдання в групі виконуються таким способом, який дозволяє враховувати і оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи;
- склад групи непостійний, він підбирається з урахуванням того, щоб з максимальною ефективністю для колективу могли реалізуватися навчальні можливості кожного члена групи [25, с. 87].

Групова діяльність учнів на уроці, як це показано в роботі Ю. Ковильова, складається з наступних елементів:

- попередня підготовка учнів до виконання групового завдання, постановка навчальних завдань, короткий інструктаж вчителя;
- обговорення і складання плану виконання навчального завдання в групі, визначення способів його вирішення (орієнтовна діяльність), розподіл обов'язків;
- робота з виконання навчального завдання;

- спостереження вчителя і коригування роботи групи і окремих учнів;
- взаємна перевірка і контроль виконання завдання в групі;
- повідомлення учнів за викликом вчителя про отримані результати, загальна дискусія в класі під керівництвом учителя, доповнення та виправлення, додаткова інформація вчителя і формулювання остаточних висновків;
- індивідуальна оцінка роботи груп і класу в цілому [19, с. 49].

На думку Т. Римської «учні можуть організувати свою роботу в групі таким чином:

- знайомство з матеріалом, планування роботи в групі;
- розподіл завдань в середині групи або індивідуальне виконання завдання;
- обговорення індивідуальних результатів роботи в групі;
- обговорення загального завдання групи (зауваження, доповнення, уточнення, узагальнення);
- підведення підсумків групового завдання.

Заключна частина:

- повідомлення про результати роботи в групах;
- аналіз проблемної ситуації, рефлексія;
- загальний висновок про роботу та вирішення поставленого перед групою завдання [34, с.68].

Саме групова робота сприяє поліпшенню психологічного клімату в класі, розвитку в учнів толерантності, вміння вести діалог і аргументувати свою точку зору. Правильно організована групова робота являє собою вид колективної діяльності, може успішно протікати при чіткому розподілі роботи між усіма членами групи, взаємній перевірці результатів роботи кожного, повній підтримці вчителя, при його оперативній допомозі [13, с.62].

Як вважає А.Савицька, використання групових форм навчання має ряд переваг:

1. Дозволяє учням бути суб'єктами освітнього процесу: ставити перед собою мету, планувати її досягнення, самостійно здобувати нові знання, контролювати товаришів і себе, оцінювати результати діяльності своїх товаришів і себе.

2. Готує до діяльності в умовах постійної мінливості соціального середовища шляхом розвитку їх свідомості.

3. Забезпечує високу якість знань з предмета, багаторазове повторення матеріалу, навчання один одного, опорні конспекти - це тільки деякі прийоми, що підвищують якість знань.

4. Максимально розвиває індивідуальні здібності кожного і різні вміння: комунікативні (питання, відповідь виступ, діалог, вміння критикувати і розуміти критику); пізнавальні вміння (порівнювати, аналізувати, синтезувати) [35, с.3].

Результати спільної роботи в групах залежать від умілого керівництва вчителя. Стимулювання пізнавальної діяльності дітей завжди значно вище в порівнянні з виконанням цього завдання кожним учнем самостійно. Робота в групі формує колективну відповідальність і індивідуальну допомогу кожному як з боку вчителя, так і з боку однокласників. Однак при організації групової роботи можуть виникнути певні труднощі: сильні учні іноді гальмують ініціативу і самостійність слабких, окремі групи не можуть ефективно працювати без ретельної і постійної допомоги з боку вчителя, робота в групах під час уроку іноді порушує ритм і чітку організацію занять» [14, с. 82].

Для ефективного проведення групових занять педагог повинен дуже добре знати клас і систематично займатися з консультантами (перевіряти якість їх знань, давати методичні поради) [11, с.33].

Таким чином, групова робота створює сприятливі умови для включення всіх учнів в активну роботу на уроці. Вона дозволяє реалізувати індивідуальний підхід в контексті масової освіти, організувати взаємодію дітей з метою виявлення їх індивідуальних можливостей і потреб.

1.2. Обґрунтування педагогічних умов організації групової роботи молодших школярів

С. Гончаренко розуміє педагогічні умови як демонстрацію сукупності процесів відношень, що необхідні для виникнення та існування певного об'єкта або обставин процесу навчання, які є результатом відбору, конструювання і пристосування елементів, змісту, методів, засобів навчання для досягнення поставлених завдань. Педагогічні умови характеризуються в науковій літературі як сукупність заходів, які дають можливість досягти поставлених педагогічних цілей і зробити педагогічну діяльність більш ефективною [10, с. 255].

Ми вважаємо, що організація групової роботи в освітньому процесі початкової школи успішно здійснюватиметься за дотримання наступних педагогічних умов:

- забезпечення спрямованості на співпрацю молодших школярів у процесі групової діяльності;
- цілеспрямованого та систематичного використання групової роботи в початковій школі.

Розкриємо сутність та зміст вказаних педагогічних умов.

Перша умова – забезпечення спрямованості на співпрацю молодших школярів в процесі групової діяльності.

Безперечно, ефективність спільної роботи пов'язана з її вмотивованістю для учнів. Діти мають відчутти потребу працювати разом, побачити сенс в об'єднанні зусиль. На першому етапі основним завданням групової роботи є оволодіння дітьми нормами співпраці, навчання способів організації спільного обговорення. Після того як правила роботи групи освоєні школярами, акцент переноситься на пошук, конструювання учнями способу розв'язання певного класу задач.

Організація групової діяльності молодших школярів вимагає дотримання таких вимог:

- 1) уводячи нову форму співпраці, необхідно надати їй зразок;

2) варто пам'ятати, що такої форми спілкування (як навчальна співпраця) у дитячому досвіді ще небуло;

3) об'єднувати учнів в групи варто з урахуванням їхніх особистих схильностей, але нелише за цим критерієм;

4) для спрацьовування груп потрібні найменше 3-5 занять. Тому часто пересаджувати дітей неварто;

5) під час оцінювання роботи групи слід підкреслювати не стільки учнівські, скільки людські чесноти: терплячість, доброзичливість, дружелюбність, ввічливість, привітність тощо;

б) оцінювати можна лише спільну роботу групи, в будь-якому разі не даючи дітям, які працювали разом, різних оцінок;

7) групова робота зазвичай потребує переставляння парт.

Групова навчальна діяльність, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дозволяє реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці.

Групова робота у навчальній діяльності має посісти належне місце, так як вона надає можливість для стимулювання зацікавленості учнів, їхньої співпраці, а також може значно заощадити час та покращити навчальні досягнення окремих учнів. Учитель в груповій навчальній діяльності керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі та які регулюють діяльність учнів. Стосунки між учителем та учнями набувають характеру співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається у роботу груп тільки в тому разі, якщо в учнів виникають запитання і вони самі звертаються по допомогу до вчителя [32, с. 78].

Одним із методів групового навчання є взаємне навчання, яке передбачає, що кожен із тих, хто навчається, є одночасно вчителем стосовно до інших членів групи, допомагає їм засвоїти ті знання та вміння, якими вони володіють найбільш успішно, що сприяє вирівнюванню загального рівня засвоєння учнями навчального матеріалу. Взаємне навчання передбачає спільне засвоєння теоретичного матеріалу, спільне набуття вмінь та навичок,

спільний контроль здобутих знань та умінь. В умовах взаємного навчання учень стає суб'єктом пізнавальної діяльності, її організатором та учасником [16].

Отже, групове навчання можна визначити як організований процес групової навчальної діяльності, об'єднаних спільною навчальною метою. У груповій навчальній діяльності формуються колективізм, моральні, гуманні якості особистості. Важливу роль у формуванні цих якостей відіграють особливості організації групової роботи; розподіл функцій та обов'язків між учасниками діяльності, обмін думками, взаємна вимогливість і допомога, взаємоконтроль і взаємооцінка [27].

Групова навчальна діяльність сприяє тому, що учні вчаться розподіляти обов'язки, спілкуватися між собою, розв'язують конфлікти, що виникають у спільній діяльності. У груповій роботі дитина перебирає функції вчителя і виконує дорослі види діяльності.

Друга умова – цілеспрямоване використання групової роботи в освітньому процесі початкової школи.

У процесі групової роботи, на думку Л. Шевчук, вирішується ряд навчальних і виховних завдань:

- зростає обсяг засвоюваного матеріалу і глибина його розуміння;
- на формування понять, умінь, навичок витрачається менше часу, ніж при фронтальному навчанні;
- учні отримують задоволення від занять, комфортніше почувуються в школі;
- зростають пізнавальна активність і творча самостійність учнів;
- змінюється характер взаємовідносин між дітьми (зникають байдужість, агресія, додаються теплота і людяність);
- зростає згуртованість класу;
- зростає самокритичність (дитина, яка мала досвід роботи з однолітками, більш точно оцінює свої можливості, краще себе контролює);

- учитель отримує можливість здійснювати індивідуальний підхід до учнів (враховувати їх здібності, темп роботи при розподілі класу на групи, давати групам завдання, диференційовані за складністю) [51, с.54].

В. Дьяченко припускає, що «групові форми роботи будуть ефективними, якщо вони будуть організовані з урахуванням наступних педагогічних умов:

- систематичність використання групової роботи;
- дотримання етапів формування умінь працювати в групі;
- використання наукових посібників» [14, с.36].

Впроваджуючи перші спроби використання групової роботи, склад груп визначає вчитель, виходячи з здібностей учнів. У групі повинен бути учень-консультант, який отримує допомогу від вчителя і може сам передати однокласникам те, що вміє і знає, може перевірити навчальний матеріал (визначення, теореми, властивості, закони і т.д.) з позиції вчителя.

Такі групи формуються на початку навчального року, можуть змінюватися за складом. Тимчасові групи формуються на уроці після виконання контрольних робіт. Працюючи в групах, учні спільно з учителем вирішують завдання різнобічної підготовки до майбутнього життя.

При вивченні нової теми береться невелика тема або підтема. Обраний матеріал розбивається на частини по числу груп. Кожна група вивчає самостійно свою частину, якщо потребує допомоги, ставить запитання консультанту або вчителю. Перехід до практичної частини здійснюється після обміну інформацією всіх груп з вивченої теми. Набір завдань для групи включає в себе всю тему уроку.

Наступна проблема в роботі в групах пов'язана з вибором лідера або відповідальної особи, яка розподіляє обов'язки між членами групи, направляє обговорення і прийняття рішень. Вибір лідера - завдання групи. Оптимальний розмір групи - 4 дитини, що забезпечує більш повну зв'язок між її учасниками» [14, с.47].

Г. Селевко, один з експертів в галузі освітніх технологій, виділяє наступні етапи технологічного процесу групової роботи:

I. Підготовка до виконання групового завдання.

1. Постановка пізнавальної задачі (проблеми).
2. Інструктаж про послідовність роботи.
3. Роздача групам дидактичного матеріалу.

II Групова робота.

4. Знайомство з матеріалом, планування роботи в групі.
5. Розподіл завдань всередині групи.
6. Індивідуальне виконання завдання.
7. Обговорення індивідуальних результатів роботи в групі. Обговорення загального завдання групою / зауваження, доповнення, уточнення та узагальнення.

III. Заключна частина.

9. Повідомлення про результати роботи в групах.
10. Аналіз пізнавальної задачі, рефлексія.
11. Загальний висновок викладача з групової роботи та про досягнення кожної з груп [38, с.80].

Публічна заява кожного учня - обов'язкова умова оцінки роботи всієї групи. Кожна група слухає однокласників, підсумовуючи основні умови роботи (в 3-4 класах), додаючи і виправляючи відповіді і підбиваючи підсумок результату. Для того, щоб кожна група була переконаною в правильності виконаного завдання, даються завдання продумати питання з предмету для іншої команди.

Як вважає А. Уваров «діти, працюючи групами:

- вирішують, складають завдання;
- шукають найбільш раціональний спосіб вирішення;
- розгадують кросворди, головоломки» [40, с.51].

З метою дотримання організації групової роботи необхідно встановити правила роботи групи і критерії оцінки її досягнень, переконатися в тому, що учні розуміють критерії оцінки їх спільної роботи на початку кожного уроку.

Багато разом з дітьми встановити відповідні для роботи групи правила, які повинні доповнювати правила поведінки на уроці, наприклад:

Наші правила:

1. Покажіть, що група готова до роботи (утворюємо сонечко, промовляємо слова: «Ми команда, значить ми разом»).
2. Домовляємося, хто яку роль буде виконувати (хто за що відповідає).
3. Визначаємо мету роботи (що будемо робити).
4. Працюємо разом.
5. Представляємо результат. (Покажи, що вийшло).
6. Даємо оцінку роботу в групі. Оцінювати можна лише загальну роботу групи, ні в якому разі не давати оцінку дітям, які працювали разом» [14, с.53].

В роботі Л. Шевчук наведені приклади вправ для залучення учнів до групової роботи:

«Зламани квадрати». Кожній групі видаються деталі п'яти квадратів (в залежності скільки дітей в групі). Кожен учасник групи повинен зібрати свій квадрат, але зібрати його мовчки, при цьому дозволяється використовувати жести. Завдання вважається виконаним лише тоді, коли всі учасники групи зібрали свій квадрат.

«Розв'язання логічних задач». Кожній групі дається своє завдання (це повинні бути нестандартні задачі). Учасники групи розподіляють ролі (наприклад: «аналітик», «плановик», «оформлювач», «виступаючий»). Завдання навчає вмінню вислуховувати чужу точку зору і не боятися висловлювати свою, ефективно працювати в групі.

«Розшифровка». Кожній групі видається картка із завданням. Вирішити приклади, пояснити завдання.

«Ланцюжки обчислень». Кожна група отримує картку із завданням. Завдання являють собою приклади, які включають усі чотири арифметичні дії. Коли діти вирішили ланцюжок, вони повинні розкласти по порядку зменшенням картки з відповідями.

Груповий проект «Великі математики» має на меті розширити кругозір дітей, пробудити в них інтерес до історичних особистостей в математиці, навчити готувати групову презентацію. Кожна група вибирає свого героя і представляє іншим групам його життєвий шлях і математичні відкриття.

Мозковий штурм. Використовується для генерації ідей. Після вироблення колективного рішення всередині групи, робляться доповіді, повідомлення від різних груп.

Гра «Продовж». Заснована на виконанні завдань різного роду групою «по ланцюжку». Завдання для груп можуть бути ідентичними, або можуть відрізнятися.

«Прийом «Зигзаг». Формуються групи з 4-5 учнів для роботи над навчальним матеріалом, який розбитий на фрагменти. Діти, які вивчають те ж саме питання, але входять до різних груп, зустрічаються і спілкуються як експерти в питанні. Це будуть «збори експертів». Потім експерти повертаються до груп і передають нову інформацію групі.

«Кільце». Сформульовано проблемні завдання відкритого характеру, їх кількість така ж, як і число груп. Вчитель готує кольорові маркери, лист А3 з питаннями, написаними на них / на одному на всіх. За сигналом вчителя листи передаються за годинниковою стрілкою. Учні разом дають відповідь на кожну проблемну ситуацію. В кінці заняття, рішення та надані відповіді обговорюються всім класом [51, с.56].

Звичайно, повинен бути заключний етап роботи з підбиттям підсумків, коли вчитель (або клас або група спостерігачів) передає рішення про результати виконання завдань і роботи груп. Таким чином, не тільки розв'язання задачі, але також і перебіг роботи групи буде оцінено. Оцінка роботи групи не повинна призводити до конфліктів і знецінення результатів роботи окремих груп або учнів.

Форми групової роботи дозволяють взаємодіяти всім її учасникам. Освітня цінність полягає в спільному досвіді, викликаному вирішенням групи завдань і в формуванні власної точки зору.

На основі досвіду групової роботи І. Чередовим помічено, що учні виконують завдання в групі краще, ніж індивідуально, що, звичайно, сприяє покращенню психологічного мікроклімату на уроці. Навчання групи вводить нові риси в організацію традиційного процесу, до розвитку соціально важливих відносин між учителем і групою учнів та учнів між собою.

Якщо дотримуються етапи організації групової роботи в навчальному колективі, правила взаємодії учнів на занятті, то успішно вирішуються навчальні та виховні завдання: зростає об'єм засвоюваного матеріалу і глибина його розуміння; розвиваються пізнавальна активність і творча самостійність учнів; формуються гуманістичні і співробітницької відносини між учнями, розвивається самокритичність, самостійність, відповідальність, такт, вміння будувати свою поведінку з урахуванням позицій інших людей; накопичуються навички, необхідні для життя в суспільстві» [50, с.45].

Учні початкової школи знаходяться в центрі постійної зміни подій, і здатні зрозуміти себе і всі процеси, що відбуваються навколо них, тільки в процесі взаємодії з оточуючими людьми. Тільки в результаті спілкування може бути досягнуте взаєморозуміння, необхідне для розвитку особистості. Школа зобов'язана підготувати учня до вміння спілкуватися, взаємодіяти в групі і відстоювати свою точку зору. Це завдання має бути виконано через групову взаємодію між учителем і учнем, між учнями в класі [35, с.3].

Особливо важливо, щоб групова форма роботи дозволяла реалізувати індивідуальний підхід в контексті масового навчання, організувати взаємодію дітей з метою виявлення їх індивідуальних можливостей і потреб.

Розділ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Виявлення в учнів початкових класів умінь працювати в групі

Саме початкова школа – новий етап для дитини, який дуже складний і важливий для становлення особистості. Дитина не тільки отримує предметні знання, але й вчиться вчитися в колективі своїх однолітків, налагоджувати контакт з ними і іншими людьми. Цього дитина досягти самостійно не зможе, їй потрібна допомога вчителя. У таких випадках важливо навчити дитину взаємодіяти в групі в навчальній і ненавчальній діяльності.

У процесі такої роботи в учнів формуються такі вміння, як: «спільно виконувати завдання, домовлятися поміж собою, чути і слухати один одного. Діти вчатья прислухатися до чужої думки, аналізувати, узагальнювати, спільно робити висновки, приходити до спільного рішення і доводити свій вибір. Така робота дуже складна в організації, вимагає готовності, як від учнів, так і самого вчителя.

В процесі групової роботи реалізуються всі види взаємодії суб'єктів освітнього процесу: *учитель - учень, учень- учень, учень - група, учень - учитель*. Надаючи один одному допомогу в процесі групової роботи, учні актуалізують, конкретизують, узагальнюють і закріплюють власні знання, що призводить до позитивних результатів в аспекті освоєння предметного змісту заняття» [41, с.55].

Результативність роботи в групі на уроках дуже велика, адже дитина, взаємодіючи з однолітками, вчиться мислити, здобувати знання і застосовувати їх; обмірковувати свої рішення, обґрунтовувати їх, співпрацюючи з іншими учасниками освітнього процесу.

У початковій школі варто говорити про «вирощування» групової роботи, точніше, про розвиток умінь дітей, які вкрай необхідні для успішного спільного пошуку. Результатом цього процесу стає, як сформована в учнів здатність організувати роботу групи (планувати дії; розподіляти ролі; дотримуючись норм співпраці реалізувати задумане; представляти свої висновки у вигляді моделі, схеми тощо), так і здатність учнів початкової школи свідомо обирати зручну й ефективну форму роботи з завданням і, в разі необхідності, проводити роботу в групі.

На початку навчання (1 класи) працювати в групі школярам пропонує учитель, у 2-3 класі ініціатива у виборі форми виконання завдання поступово передається самим дітям [36, с.23].

Таким чином, говорячи про планування вчителем групової роботи на уроці, мається на увазі визначення й створення ситуацій, у яких можливе (але

не обов'язково відбудеться) її ініціювання дітьми, а також детальне продумування організаційних моментів.

Експериментальною базою нашого дослідження стали учні 2-Б та 2-В класів ззсо №50 м. Херсона. Загальна кількість учнів контрольного та експериментального класів – 60 осіб.

Мета нашого дослідження: визначити стан сформованості у школярів умінь роботи в групі.

З сформульованої мети ми виділили наступні завдання, які реалізуються в процесі проведення констатувального етапу експерименту:

- провести діагностику для сформованості умінь учнів працювати в групах;
- обробити отримані результати та визначити рівні сформованості умінь учнів працювати в групах;
- розробити методичні рекомендації щодо організації та проведення групової роботи на уроках математики в 2-х класах.

На початкових етапах навчання учнів роботи у малих групах особливо ефективною є технологія роботи в парах. Її можна використовувати на етапах засвоєння, закріплення та перевірки знань. За умов проведення парної роботи всі діти в класі отримують можливість висловлюватися, обмінюватися ідеями. Співпраця в парах готує учнів до подальшої роботи в групах. Роботу в малих групах використовують для розв'язання завдань, що потребують колективного розмірковування та обговорення на основі певних знань та вмінь, необхідних для виконання завдання.

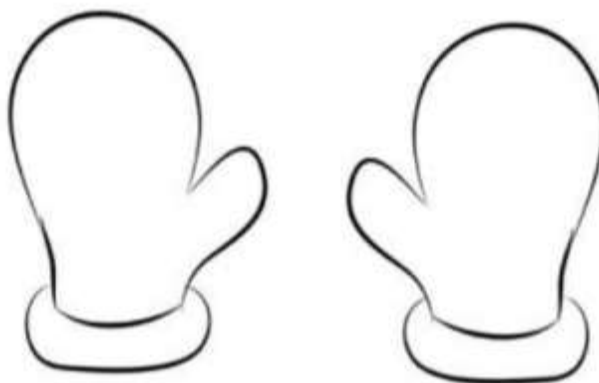
Під час проведення констатувального етапу вимірювався вихідний рівень сформованості навчального співробітництва молодших школярів.

З цією метою нами була використана **методика Г. Цукермана «Рукавички»** [47, с.56].

«Методика підходить для оцінки навчального співробітництва за погодженням зусиль учнів в парній роботі шляхом спостереження за взаємодією дітей подальшим аналізом результатів.

Опис завдання: діти сідають парами, кожен учень отримує одне зображення рукавички, яке треба розфарбувати однаково, таким чином, щоб склалась пара. Діти можуть самі придумати візерунок, але спочатку їм треба домовитися між собою, який візерунок вони будуть малювати.

Кожна пара учнів отримує зображення рукавичок у вигляді силуету (на праву і ліву руку) і однакові набори кольорових олівців» [47, с.58].

Аналіз результатів: продуктивність спільної діяльності оцінюється з урахуванням вмінь дітей домовлятися в ситуації, здатності знаходити спільне рішення, зберігати доброзичливе ставлення один до одного в ситуації конфлікту інтересів, оцінюється вміння аргументувати свою пропозицію, переконувати і поступатися; взаємоконтролю і взаємодопомоги по ходу виконання завдання, емоційного відношенню до спільної діяльності: позитивне (діти працюють із задоволенням і інтересом), нейтральне (взаємодіють один з одним в силу необхідності) або негативне (ігнорують один одного, сваряться і ін.).

Показники рівня виконання завдання:

1) низький рівень - у візерунках явно переважають відмінності або взагалі немає подібності. Діти ненамагаються домовитися, кожен наполягає на своєму.

2) середній рівень - схожість часткова: окремі ознаки (колір або форма деяких деталей) збігаються, але є і помітні відмінності.

3) високий рівень - рукавички прикрашені однаковим або дуже схожим візерунком.

Діти активно обговорюють можливий варіант узору; доходять згоди щодо способу розфарбовування рукавичок; порівнюють способи дії і координують їх, вирішуючи спільні дії; стежать за реалізацією прийнятого задуму.

У методиці «Рукавички» лише 2 пари дітей показали низький рівень у 2 «Б» (13%) і 1 пара дітей у 2 «В» (6%) це учні, які мають низький рівень співробітництва. На жаль, ці пари не змогли домовитися, як будуть прикрашати рукавиці. Часом виникали конфлікти. В результаті рукавиці виходили різними, в малюнках небуло схожих елементів.

Більше половини дітей показали високий рівень у 2 «Б» (53%) і у 2 «В» (40%). Діти (8 пар у 2 «Б» і 6 пар у 2 «В» класі) змогли правильно домовитися і прикрасили рукавички однаково.

Під час обговорення ці пари неконфліктували, діти допомагали один одному розфарбовувати, якщо один учень не міг намалювати деталь в рукавиці, другий йому допомагав.

Решта учнів продемонстрували середній рівень сформованості навчального співробітництва в парній роботі.

Результаті проведеної методики «Рукавички» наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати діагностики умінь молодших школярів працювати в групі за методикою «Рукавички»

Рівень	2-Б клас	2-В клас
	%	%
Високий	53%	40%
Середній	34%	54%
Низький	13%	6%

Методика «Графічний диктант»

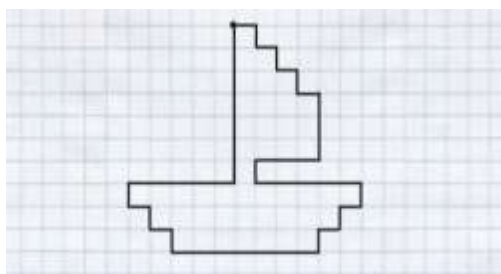
Методика спрямована на виявлення вміння уважно слухати і точно виконувати вказівки партнера, правильно відтворювати на аркуші паперу заданий напрямок ліній, самостійно діяти за вказівкою партнера.

Опис завдання: Спочатку перший учень диктує послідовність дій - називає кількість клітинок і напрямок (вправо, вліво, вгору, вниз), інша дитина виконує роботу на слух, а потім порівнює свою роботу зі зразком. Після чого діти міняються ролями.

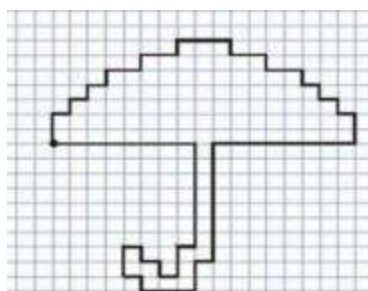
1) Відступи 10 клітин зліва і 2 клітини зверху. Постав крапку і починай малювати.

2) Відпусти 2 клітини зліва, 10 клітин зверху, став крапку і починай малювати.

(Зразок 1)

(Зразок 2)

Аналіз результатів: Оцінюються вміння спілкування і взаємодії з партнерами по спільній діяльності. Необхідно під диктовку правильно виконати дії.

Перший показник свідчить про вміння учня уважно слухати і чітко виконувати вказівки однокласника, невідволікаючись на сторонні подразники. Другий – про ступінь самостійності дитини в навчальній роботі.

Показники рівня виконання завдання:

- 1) низький рівень – жоден з двох візерунків невідповідає заданому.
- 2) середній рівень - обидва візерунки частково відповідають завданню, що надається, але містять помилки; або один візерунок зроблений безпомилково, а другий – невідповідає заданому.
- 3) високий рівень – обидва візерунки в цілому відповідають завданню, безпомилково зроблений візерунок.

В результаті проведення методики «Графічний диктант» були виявлені наступні результати. У процесі роботи в парах у 81% дітей 2 «Б» і 81% учнів у 2 «В» класів рівень навчального співробітництва був оцінений як високий.

Діти (12 пар учнів 2 «Б» і 12 пар у 2 «В» класі) уважно слухали вказівки сусіда, і змогли правильно виконати завдання. В цілому учні впоралися із завданнями, їм вдалося домовитися між собою, почути один одного. Таким чином, аналіз результатів свідчить, що учні вміють працювати в парах. Результати проведеної методики «Графічний диктант» наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати діагностики умінь учнів початкових класів працювати в групі за методикою «Графічний диктант»

Рівень	2-Б клас	2-В клас
	%	%
Високий	81%	81%
Середній	6%	13%
Низький	13%	6%

Для виявлення умінь учнів працювати в групі була використана методика **Е. Райхерта «Математична піраміда»**. Її завдання - вивчення рівня сформованості навичок групової взаємодії учнів в ситуації пред'явленої навчального завдання.

Опис завдання: Потрібно викладати трикутники сторона до сторони, дотримуючись таких умов:

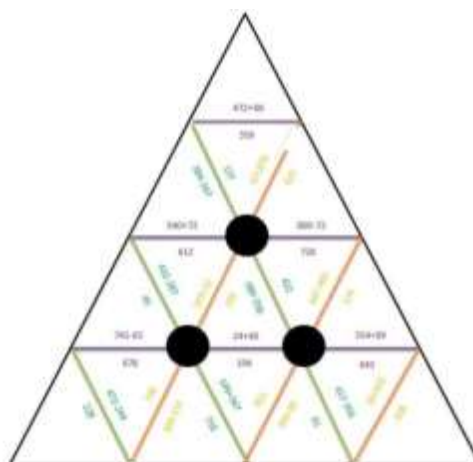
- До сторони повинні примикати вирази, що позначають одне і те ж число (найчастіше це приклад і відповідь до цього прикладу).

- До сторони повинні примикати записи одного кольору (до червоних-червоні, до синіх-сині, до зелених-зелені).

- Викладені приклад і відповідь повинні завжди читатись в одному напрямку. Крім того, приклади читаються в одному і тому ж напрямку вздовж даної лінії.

- Червоний, зелений і синій канти і сектори допомагають правильно зібрати «піраміду».

В результаті повинен вийти великий трикутник «піраміда»

Аналіз результатів: продуктивність спільної діяльності оцінюється через правильність розподілу прикладів між собою; вміння працювати згуртовано, домовлятися в ситуації зіткнення інтересів, оцінюється взаємодія всіх учасників групи, взаємоконтроль і взаємодопомога по ходу виконання завдання.

Враховується емоційне ставлення до спільної діяльності: позитивне (діти працюють із задоволенням і інтересом), нейтральне (взаємодіють один з одним в силу необхідності) або негативне (ігнорують один одного, сваряться і ін.).

Показники рівня виконання завдання:

1) низький рівень - робота в групі неспланована, кілька членів групи відповідають за роботу всієї команди, при виконанні роботи групі постійно необхідна допомога.

2) середній рівень - робота в групі частково спланована, робота рівномірно розподілена між більшістю учасників команди, часткова самостійність роботи групи.

3) високий рівень - чітко спланована робота групи, вся діяльність рівномірно розподілена, повна самостійність у виконанні роботи.

Методика «Математична піраміда» передбачає роботу в групі. Діти були розподілені в групи по 5 учнів. Кожній групі було дано завдання викладати трикутники сторона до сторони, дотримуючись певних умов (описані вище), в кінці повинна була вийти одна велика піраміда з 16 трикутників.

Розподіл дітей по групах проводився випадковим чином.

Можна зробити висновок, що учні відчувають труднощі при організації групової роботи. Так, у 2 «Б» і 2 «В» класі всього 2 групи показали середній рівень - 33%, і 4 групи низький рівень - 67%, високий рівень не продемонструвала жодна з груп. Результати проведеної методики «Математична піраміда» наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 Результати діагностики умінь учнів початкових класів працювати в групі за методикою «Математична піраміда»

Рівень	2-Б клас	2-В клас
	%	%
Високий	-	-
Середній	33%	33%
Низький	67%	67%

Групи з низьким рівнем не змогли під час обговорення домовитися, були діти, які просто сиділи при виконанні групової роботи, і тільки кілька членів групи відповідали за роботу всієї групи.

Робота в групі, не була до кінця спланована. Решта учнів продемонструвала середній рівень сформованості роботи в групі.

Отже, після проведення діагностики навчального співробітництва молодших школярів на етапі констатувального етапу експерименту можна зробити наступні висновки:

1) У парній роботі випробовувані, які брали участь в дослідженні, демонструють в основному високий рівень (67% і 61% в кожному класі) або середній рівень (по 24% і 30%) навчального співробітництва. Низький рівень показують лише 9% дітей у 2 «Б» і 9% дітей у 2 «В» класі.

2) При роботі в групі результат навчального співробітництва виявився нижче, ніж результат навчального співробітництва в парній роботі.

3) Необхідна спеціальна робота, спрямована на формування навчального співробітництва молодших школярів, яка може здійснюватися через організацію групової роботи на уроках математики.

На основі отриманих даних можна зробити висновок: необхідно проводити систематичну парну роботу в різних їх видах і на різних етапах уроку.

2.2. Організація групової роботи в освітньому процесі початкової школи

Групова форма організації роботи вимагає явних зусиль і здібностей кожного, а це є природним стимулом здорового творчого змагання. Групова робота – одна з форм колективної діяльності учнів на уроці. Принцип роботи в групі полягає в передачі учням на період такої роботи функцій, традиційно виконуваних учителем: інформаційних, організаційних, контролюючих та (частково) оцінюючих [41, с.54].

На думку Т. Лійметс «Групова форма навчальної роботи передбачає включення групи учнів в спільне планування навчальної діяльності, виховання і з'ясування інформації, обговорення, взаємний контроль. Ця форма передбачає роботу учнів над єдиними завданнями.

Темп роботи залежить від складу групи. Учень індивідуально сприймає інформацію. Але в процесі засвоєння знань йому необхідно висловлюватися, давати обґрунтування рішень. У порівнянні з фронтальною, групова форма навчання дає можливість учням частіше і повніше висловлювати свої думки вголос.

Цим процесом взаємного навчання керує вчитель. Він контролює діяльність навчальних груп, вносить необхідні корективи. Для організації повноцінної навчальної дії дуже важливі такі форми роботи, як взаємна перевірка завдань, взаємні завдання для груп, навчальний конфлікт, а також обговорення учасниками способів своїх дій. Так, в ході взаємної перевірки групи здійснюють ті форми перевірки, які раніше виконувалися вчителем. На перших етапах введення цієї дії одна група може відзначати помилки і недоробки в роботі іншої, але в подальшому школярі переходять тільки до

змістовного контролю (обговорюються причини помилок, пояснюється їх характер)» [26, с.156].

Однією з головних цілей організації групової діяльності є розвиток мислення учнів. Робота в групі допомагає дитині осмислити навчальні дії. Спочатку, працюючи спільно, учні розподіляють ролі, визначають функції кожного члена групи, планують діяльність. Пізніше кожен з учнів може виконати всі ці операції самостійно.

Технологію групової роботи можна розглядати на кількох рівнях: в умовах колективу, де створюється від 2 до 5-6 і більше мікрогруп; в одній мікрогрупі; одного учня.

Як вказано в роботі А. Савицької, якщо групову роботу педагог планує використовувати в навчальному колективі постійно і системно, то йому важливо пройти ряд обов'язкових етапів, щоб отримати відповідний результат:

1. Діагностичний етап включає вивчення досягнень учнів з предмета, їх психологічних особливостей, особистісних і індивідуальних якостей, взаємин між учнями, досвіду використання групової роботи в конкретному колективі. Доцільно проаналізувати наявні дані про учнів, їх досягнення, зібрані іншими педагогами, фахівцями, психологами. Вивчення учнів та їх відносин необхідно здійснювати постійно, так як при організації групової роботи йде інтенсивний розвиток усіх процесів, а також учасників освітньої діяльності.

2. Формування мікрогруп - одна зі складних проблем, вирішення якої потребує від педагога виваженості, гнучкості, творчості і мобільності, так як вибір способу формування залежить від багатьох факторів, які постійно змінюються. Залежно від контингенту класу і навчальних завдань під час уроку може працювати різна кількість груп (мікрогруп), при цьому формуються мікрогрупи від двох до семи чоловік.

Оптимальний кількісний склад мікрогрупи для кожної конкретної ситуації свій, це визначається багатьма факторами: досвідом взаємодії дітей, їх взаємовідносинами, змістом і характером спільної діяльності, наявністю лідерів, здатних організувати роботу мікрогрупи та ін.

На навчальному занятті створюються групи для виконання короткострокового завдання (від 5 хвилин і більше) при вивченні нової теми, систематизації, відпрацювання умінь і навичок, закріплення матеріалу для виконання лабораторної роботи, розробці питань до тексту та ін.

При формуванні постійних груп важливо передбачити наявність в кожній з них лідера, здатного організувати діяльність однолітків, здатного регулювати відносини між дітьми, демократично взаємодіяти з ними. Також необхідно враховувати відносини між учнями, їх бажання працювати в пропонованому складі групи, рівень підготовленості з навчального предмета.

При складанні тимчасових груп для виконання певного завдання навчально-пізнавального характеру необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, їх підготовленість до конкретного виду роботи, дидактичні завдання, характер міжособистісних відносин у класі і багато інших моментів.

3. Підготовка учнів до організації діяльності та взаємодії в групі передбачає насамперед підготовку консультантів (лідерів, організаторів мікрогруп) до проведення групової діяльності. Кількість консультантів або лідерів постійних груп визначається кількістю учнів в колективі та кількістю створюваних мікрогруп. Як правило, постійні групи формуються навколо лідера.

Лідерам педагог передає частину своїх функцій, називаючи їх своїми помічниками або консультантами. Консультант з навчального предмета – учень, який добре встигає з даного предмета і цікавиться ним, проявляє бажання допомогти своїм товаришам у навчанні, має необхідні для цього вміння, якому колектив класу (гуртка) і вчитель (керівник) довіряють цю допомогу здійснювати.

Консультант займається з одним або декількома учнями, стаючи в цьому випадку керівником групової роботи. Його діяльність аналізується і оцінюється в першу чергу одногрупниками.

4. Цілепокладання спільної та індивідуальної діяльності учнів включає визначення виховних і освітніх завдань, визначення результатів всього колективу, групи і кожного учня. На перших етапах ці завдання ставить педагог, у міру накопичення досвіду групової роботи процес цілепокладання здійснюється самими учнями. Вчитель повинен розуміти, що без прийняття, усвідомлення важливості вирішення навчальних завдань, їх привабливості для дітей, неможе бути активного, свідомого включення учня в діяльність.

На етапі підготовки до заняття групами можуть виконуватися попередні домашні завдання, творчі роботи, дослідження. На початку навчального заняття мікрогрупи, наприклад, обговорюють проблеми для подальшого пошуку, формулюють питання, що викликають інтерес у дітей.

Самі учні на основі результатів навчальної діяльності можуть визначити домашнє завдання: який навчальний матеріал, в якому обсязі, на якому рівні складності опрацьовувати вдома, в якій формі представити результати самостійної роботи і т.п.

В процес визначення мети учні можуть включатися на кожному етапі уроку, навчального заняття, коли вони шукають відповідь на питання: «Для чого ми будемо виконувати цю роботу?», «Де нам знадобляться ці знання, правило?» «Які наші подальші дії і чому?» і т.п.

5. Організація групової діяльності учнів в навчальному колективі. Педагог поступово вводить окремі способи групової роботи, використовуючи їх спочатку на окремих етапах заняття, застосовуючи форми парної роботи. З часом збільшується кількісний склад мікрогруп, ускладнюються зміст, види робіт і способи взаємодії учнів.

Організація роботи в групі передбачає розподіл ролей, обов'язків між членами групи. Так, наприклад, під час обговорення проблемного питання, при організації «мозкового штурму» доцільно визначити такі ролі: ведучого, секретаря, критика, спостерігача і хранителя часу. Доцільно чергувати ролі.

При організації колективної роботи педагог знайомить учнів з функціями кожної ролі, при зміні ролей нагадує їх зміст.

Розподіл роботи в групі може здійснюватися з питань: при вивченні теми визначаються питання, кожне з яких вибирається і вивчається членами мікрогрупи, потім результати вивчення представляються всередині групи або перед усім колективом.

6. Представлення результатів групової роботи. На даному етапі учні повинні отримати задоволення від того, що змогли успішно представити результати спільної роботи. З огляду на різні здібності учнів, доцільно кожній дитині підібрати найбільш відповідну її можливостям і здібностям частину представлення результатів роботи групи.

7. Контроль і оцінювання групової роботи - одна з проблем, яка вимагає гнучкого супроводу групової роботи. Застосовуються індивідуальні оцінки кожного учасника і оцінка групи в цілому, самооцінка і взаємооцінка, оцінка змісту діяльності групи в цілому і окремих видів роботи.

На перших етапах використання групової роботи педагог повинен заздалегідь надати і роз'яснити критерії та систему оцінки діяльності учнів. Набуваючи досвіду такої роботи, учні під керівництвом вчителя обговорюють і колективно вирішують, які критерії враховуються при оцінці тієї чи іншої роботи мікрогрупи і кожного учня.

Фіксувати успіхи учня, ступінь участі в роботі групи можуть самі учні або керівник мікрогрупи. Учні також можуть оцінювати досягнення один одного при виконанні ряду видів робіт.

У зв'язку з цим доцільно розробити карту навчальних досягнень, де кожне заняття, окремі види робіт оцінюються самими учнями. Вчитель самостійно вибирає метод оцінювання або обговорює його з учнями, це залежить від досвіду групової діяльності.

8. Аналіз групової роботи. Як правило, спочатку аналізується робота мікрогруп, а потім - учнів. Умовно можна виділити колективні та індивідуальні, усні і письмові форми аналізу. У реальній педагогічній практиці всі ці форми взаємопов'язані, можуть поєднуватися і доповнювати одна одну.

Так, найчастіше колективне обговорення результатів роботи супроводжується висловлюванням індивідуальних думок» [35, с.7].

Доцільно використовувати різні за змістом і формам підходи до аналізу групової роботи, щоб не втомлювати дітей одноманітністю і отримувати різнобічну інформацію про навчальний процес. Аналіз навчального заняття проводиться письмово або усно за питаннями, заданими педагогом. При цьому кожному учню надається правовисловити свою думку або думка виробляється в мікрогрупах. Потім вона повідомляється всьому колективу або передається в письмовому вигляді вчителю.

Завдання 1. Порівняти довжину відрізків за допомогою нитки. Для виконання завдання групі дітей, що складається з трьох учнів, необхідно розподілити ролі.

Перший учень відміряє довжину, другий - тримає нитку, третій - записує результат вимірювання.

При порівнянні наступної групи відрізків учні міняються ролями.

Завдання 2. Гра "Контролер". Учні повинні скласти задане число, працюючи в парах. Один учень складає число, інший контролює і оцінює. Потім відбувається зміна ролей.

Інший варіант гри, коли діти одночасно виробляють дії, а потім обмінюються діями для контролю. Йде взаємоперевірка.

В ході роботи треба заохочувати спільне обговорення, звернення за порадою один до одного.

При такій формі роботи учнів на уроці, в значній мірі зростає індивідуальна допомога кожному учню, хто цього потребує, як з боку вчителя, так і з боку товариша. Причому учень, що допомагає, отримує не меншу допомогу, ніж більш слабкий учень, оскільки його знання актуалізуються, закріплюються.

Так поступово треба привчати учнів виробляти вміння і навички роботи в парі.

Робота ведеться систематично і цілеспрямовано.

Наступні етапи:

1. Навчити тренуватися в парах (таблиця додавання, усний рахунок, взаємодиктанти, виконання завдань за варіантами з подальшою взаємоперевіркою). Робота на картках з прикладами і відповідями, за якими діти задають питання один одному і перевіряють правильність відповідей (усний рахунок 5 хвилин на початку уроку).

2. Обговорення в парах. Що значить обговорювати? Це говорити на цю тему, ставити питання і розкривати їх: Розкажіть один одному, про що я вам щойно розповіла. Скажи товаришу, як ти його зрозумів. Задайте один одному по два будь-яких питання з теми і дайте відповідь на них. Ті питання, на які діти неможуть відповісти в парах, розбираються фронтально, всім класом.

Роботу в парах можна організувати як при вивченні нового матеріалу, так і при повторенні, закріпленні, контролі знань, тобто на будь-якому етапі, на будь-якому етапі уроку. Перше, чого потрібно навчити учнів - вміння перевіряти один одного. Перевіряти можна відповідь, хід рішення, правильність і виконання вправи, домашнього завдання і т. д.

Т. Римська підкреслює, що «З'єднувати дітей в групи треба з урахуванням їх індивідуальних здібностей:

- Найбільш «слабкому» учневі потрібен нестільки «сильний», скільки терплячий і доброзичливий партнер;
- впертому корисно помірятися силами з упертюхом;
- двох бешкетників поєднувати небезпечно, але при тактовній підтримці саме в такому вибухонебезпечному поєднанні можна налагодити з такими дітьми довірчий контакт;
- найбільш розвинених дітей не слід надовго прикріплювати до «слабеньких», їм потрібен партнер рівної сили.
- по можливості, краще необ'єднувати дітей з поганою самоорганізацією, таких, що легко відволікаються, із занадто різними темпами роботи. Але і в таких «групах ризику» можна вирішити майже всі виховні завдання: допомогти дітям побачити свої недоліки і захотіти з ними справлятися.

Для спрацьовування груп потрібно провести 3-5 занять. Тому дітей не треба часто пересаджувати. Але й закріплювати єдиний склад групи, скажімо, на чверть, теж не рекомендується: діти повинні отримувати досвід з різними партнерами» [34, с.70].

В оцінці роботи групи вчитель має підкреслювати не так учнівські, скільки людські якості: терплячість, доброзичливість, працьовитість, ввічливість. Оцінювати можна лише загальну роботу групи, ні в якому разі не давати дітям, які працювали разом, різних оцінок.

Наведемо приклади заходів групової роботи на уроках математики в 2 класі» [51, с.62].

1) «Математичне реле».

Дидактична мета: познайомитися з утворенням чисел з дюжини і одиниць.

Засоби навчання: 10 кіл і 10 трикутників з математики для 2-го класу, прикріплених до підручника.

Зміст гри: учитель ділить клас на 3 команди по рядках і проводить ігровий конкурс.

Перший учень з першої команди ілюструє номер за допомогою кіл і трикутників, другий учень тієї команди називає призначений номер, третій - його склад, четвертий показує номер на картках.

Подібні вправи виконуються з другою і третьою командами. Переможе команда, яка недопустить жодної помилки.

2) При вивченні нумерації чисел до 100, завдання полягає в тому, щоб навчити дітей підраховувати і записувати числа. Відома гра «Мовчанка» допоможе встановити зв'язок між усною і письмовою нумерацією.

Зміст гри: учитель ілюструє подвійні цифри на картках, а учні називають їх з використанням розділених фігур і тихо показують їх учителю або записують їх у блокнот.

«Як Сергійко знімає?»

Сергійко навчився писати цифри до 100. Одного вечора мій батько поклав перед хлопчиком на стіл 4 палки зліва і одну дюжину зв'язаних палиць справа і запросив хлопчика написати, скільки паличок всього. Сергійко написав номер 41. Чи правильно Сергійко написав число? Як він міркував?

3) Гра «Кросворд».

Клас ділиться на три команди (можна і більше). Кожній команді дається «маршрутний лист» - лист із завданнями, в кожному - 11 завдань.

Команди вирішують свої завдання, записують відповіді. Потім числа, отримані у відповідях, замінюють буквами. Для цього учням пропонується алфавіт з пронумерованими літерами від 1 до 32, кожній букві буде поставлено у відповідність число. А-10, Б-20, В-30, Г-40, Д-50, Ж-60, З-70, І-80, К-90, Л-10 і т.д.

Кожна команда повинна скласти ключове слово, що має відношення до математики. Учитель або учень з старшого класу в кінці гри пояснює значення кожного слова. Перемагає та команда, яка раніше інших складе вірно, ключове слово.

Для того щоб групова робота давала бажаний розвиваючий ефект, вчитель повинен відстежувати перерозподіл ролей між дітьми.

Перерозподіл, або обмін ролями - обов'язковий принцип організації групової роботи, націлений на те, щоб вчити дітей розрізняти і координувати свою точку зору і точку зору партнерів, узгоджувати різні способи дій, враховувати задуми іншої людини.

3) Інтерактивна технологія «Акваріум».

Методика роботи наступна: Учитель об'єднує учнів у групи по 4-8 осіб і пропонує їм ознайомитися із завданням.

Одна з груп сідає в центр класу (або на початку середнього ряду в класі, де стоять парти). Це необхідно для того, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню.

Ця група отримує завдання для проведення групової дискусії, сформульоване приблизно так:

- прочитайте завдання вголос;
- обговоріть його в групі;
- за 3-5 хвилин дійдіть спільного рішення або підсумуйте дискусію.

Поки діюча група займає місцев центрі, вчитель знайомить решту класу з завданням і нагадує правила дискусії у малих групах.

Групі пропонується вголос протягом 3-5 хвилин обговорити можливі варіанти розв'язання проблемної ситуації. Учні, що знаходяться у зовнішньому колі, слухають, невтручаючись у хід обговорення.

По закінченні відведеного для дискусії часу група повертається на свої місця, а вчитель ставить до класу такі запитання:

- Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументованою, доведеною?
- Який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?

На таку бесіду відводиться не більше 2-3 хв. Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група й обговорює наступну ситуацію.

Наприкінці вчитель повинен обговорити з учнями хід групової роботи, прокоментувати ступінь володіння навичками дискусії у малих групах і звернути увагу на необхідність та напрями подальшого вдосконалення таких навичок.

Усі групи по черзі мають побувати в «Акваріумі», і діяльність кожної з них мусить бути обговорена класом. Наприклад, першій групі учнів, яка займає місцев «Акваріумі» ставиться таке проблемне питання: Доведіть, що площа квадрата зі стороною 4 см дорівнює його периметру. Учні виконують креслення необхідних фігур, виконують обчислення, порівнюють результати обчислень та роблять висновки.

Разом з учнями інших груп вчитель підсумовує роботу групи в «Акваріумі».

Для наступної групи, що працюватиме в «Акваріумі» пропонується інше завдання: Доведіть, що площа квадрата зі стороною 5 см більша від його периметра.

Поки триває робота групи в «Акваріумі» вчитель має змогу з іншими групами усно повторити геометричний матеріал на задану тему.

4) Для одночасного залучення всіх учнів класу до проведення усного рахунку можна використовувати технологію «Карусель», яка проводиться за такою методикою: Стільці учнів розставлені в два кола. Учні, які сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центра, а ті, які сидять у зовнішньому – обличчям до них. Таким чином, кожен сидить навпроти іншого.

Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє рухливе: за сигналом вчителя всі його учасники пересуваються на один стілець праворуч і опиняються перед новим партнером. Мета: пройти все коло, виконуючи поставлене завдання.

Для повторення та закріплення нумерації чисел в межах 100 усний рахунок проводиться за технологією «Карусель», для цього використовуються наступні завдання:

1. Задумати і назвати двоцифрове число, вказуючи на кількість десятків та одиниць в його складі.

2. Назвати задумане число і його сусідів.

3. Задумане число зменшити на 10. Скласти приклад, назвати результат обчислень.

4. Порівняти своє задумане число із задуманим числом свого товариша.

При проведенні усного рахунку вчитель контролює швидкість та правильність виконання завдань, переміщення учнів по колу, з допомогою учнів підводжу підсумки.

Отже, групова робота – це унікальна організація уроку. Вона забезпечує взаємодію між учнями і робить непрямым керування вчителя. Він виступає організатором початку і кінця роботи: формулює завдання, спільну інструкцію по його виконанню, разом з учнями приймає участь при оцінюванні результатів. Етап спільної оцінки допомагає формуванню самооцінки і самоконтролю школярів. Дуже важливо, що оцінюється робота всієї групи, а не окремих учнів. Помилки дітей обговорюються тільки в групі.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило нам зробити наступні висновки:

1. Групова робота — це форма організації навчання в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою під керівництвом вчителя і при співпраці з учнями. Вчитель керує роботою учнів через завдання, які він пропонує групі. Учитель і учні є рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, їх стосунки набувають характеру співпраці та співтворчості.

Однією з найпоширеніших форм групової роботи є робота в парах. Її успішно використовують вчителі вже з перших днів навчання дітей в школі, привчаючи учнів до співпраці. Найчастіше це статична пара, утворена з дітей, що сидять за однією партою. Парною роботою може бути охоплений одночасно весь клас, частина класу, окремі учні.

Після відпрацювання навичок роботи в парах можна перейти до роботи в групах. Форма організації навчання у малих групах належить до технології кооперативного навчання, де кожен учень бере участь у кооперативній творчості, виконуючи загальне завдання групи. При поділі на групи слід враховувати індивідуальні особливості кожного школяра, його навчальні можливості для виконання завдання. Групові форми навчальної діяльності розвивають міжособистісні відносини учнів, дають можливість враховувати соціальний статус конкретного учня, допомагають йому самоствердитися в

середовищі однокласників; створюють між учнями партнерські відносини, організовують контроль, розвивають самооцінку учнів, переживання колективних досягнень.

2. З'ясовано, що успіх роботи в групах залежить від уміння вчителя комплектувати групи, організовувати роботу в них, розподіляти свою увагу так, щоб кожна група і кожен її учасник відчували зацікавленість педагога у їх успіху, у належних і плідних міжособистих стосунках.

Групова форма організації роботи вимагає явних зусиль і здібностей кожного, а це є природним стимулом здорового творчого змагання. Групова робота – одна з форм колективної діяльності учнів на уроці. Цим процесом взаємного навчання керує вчитель. Він контролює діяльність навчальних груп, вносить необхідні корективи.

Для організації повноцінної навчальної дії дуже важливі такі форми роботи, як взаємна перевірка завдань, взаємні завдання для груп, навчальний конфлікт, а також обговорення учасниками способів своїх дій. Якщо групову роботу педагог планує використовувати в навчальному колективі постійно і системно, то йому важливо пройти ряд обов'язкових етапів, щоб отримати відповідний результат: діагностичний етап включає вивчення досягнень учнів з предмета, їх психологічних особливостей, особистісних і індивідуальних якостей, взаємин між учнями, досвіду використання групової роботи в конкретному колективі; формування мікрогруп; підготовка учнів до організації діяльності та взаємодії в групі; цілепокладання спільної та індивідуальної діяльності учнів включає визначення виховних і освітніх завдань, визначення результатів всього колективу, групи і кожного учня; організація групової діяльності учнів в навчальному колективі. Педагог поступово вводить окремі способи групової роботи, використовуючи їх спочатку на окремих етапах заняття, застосовуючи форми парної роботи; представлення результатів групової роботи; контроль і оцінювання групової роботи; аналіз групової роботи. При оцінці роботи групи вчитель має

підкреслювати не так учнівські, скільки людські якості: терплячість, доброзичливість, працьовитість, ввічливість.

3. Експериментальною базою нашого дослідження стали учні 2 класів ЗОШ № м.Херсона. Загальна кількість учнів– 60 осіб. Метою дослідження було визначити стан сформованості та готовності учнів до роботи в групі. Були виділені наступні завдання, які реалізуються в процесі проведення констатувального етапу експерименту: провести діагностику для визначення рівня сформованості вміння учнів працювати в групах; обробити отримані результати та проаналізувати стан сформованості вміння учнів працювати в групах; розробити методичні рекомендації щодо організації та проведення групової роботи на уроках математики в 2-х класах. Під час проведення констатувального етапу вимірювався вихідний рівень сформованості навчального співробітництва молодших школярів. З цією метою були використані методики «Рукавички», «Графічний диктант», «Математична піраміда». Після проведення діагностики навчального співробітництва молодших школярів на етапі констатувального етапу експерименту можна зробити наступні висновки: у парній роботі випробовувані, які брали участь в дослідженні, демонструють в основному високий рівень (67% і 61% в кожному класі) або середній рівень (по 24% і 30%) навчального співробітництва. Низький рівень показують лише 9% дітей у 2 «Б» і 9% дітей у 2 «В» класі; у роботі в групі результат навчального співробітництва виявився нижче, ніж результат навчального співробітництва в парній роботі; необхідна спеціальна робота, спрямована на формування навчального співробітництва молодших школярів, яка може здійснюватися через організацію групової роботи на уроках математики.

4. У процесі експериментальної роботи ми спостерігали позитивну динаміку, що стало підставою для підтвердження підтверджено гіпотези дослідження, а саме: організація групової роботи молодших школярів у освітньому процесі може оптимізувати його результативність за таких за таких педагогічних умов:

- забезпечення спрямованості на співпрацю молодших школярів у процесі групової діяльності;
- цілеспрямованого та систематичного використання групової роботи в початковій школі.

Таким чином, робота учнів перетворюється із індивідуальної діяльності кожного учня в співпрацю. Групова навчальна діяльність сприяє підвищенню якості знань та рівня пізнавальної активності учнів, формуванню відповідального ставлення до навчання, умінь доводити і відстоювати свою точку зору, прислухатися до думки товаришів, культурі ведення діалогу, відповідальності за результати своєї праці, вихованню гуманних стосунків між учнями, розвитку комунікативних здібностей школярів.

Список використаних джерел

1. Агафонова И.Н. Развитие коммуникативной компетентности учащихся / И.Н. Агафонова // Управление начальной школой. – 2012. – № 2. – С. 32-58.
2. Алёхина И. А. Групповая работа как форма организации деятельности младших школьников. // Эксперимент и инновации в школе. 2014.- С. 25-58.
3. Барцевич, Е.И. Индивидуальные и дифференцированные подходы к обучению математике [Текст] / Е. Барцевич // Начальная школа + до и после. – 2015. – № 9. – С. 23- 43.
4. Брега Н. Упровадження технології колективно-групового навчання // Сучасна школа України (Шк. Світ) - 2011. - №9. - С. 9-19
5. Бухалко Н.И. Групповая работа на уроках математики во 2-м классе / Н.И. Бухалко // Начальная школа плюс и До и После. – 2015. – 135 с.
6. Виноградова М. Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников/ М. .Виноградова, И. Б. Первин. - М: Просвещение, 2017. - 160с.
7. Виноградова, М. Познавательная деятельность школьников [Текст] / М. Д. Виноградова, И. Б. Первин - М. : Просвещение, 2011. - 145 с.

8. Витковская И.М. Как организовать групповую учебную работу младших школьников. Начальная школа. – 2014. – № 12. – 85 с.
9. Гиниятуллина, А.А. Опыт организации групповой работы на уроках // Начальная школа. – 2014. – №1. – С. 21-26.
10. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
11. Добрянська І. Формування груп у молодшому шкільному віці / І. Добрянська // Початкова школа - 2011. - №6. - С. 32-54
12. Драгун, Е.Г. Некоторые формы групповой работы на уроках [Текст] / Е. Г. Драгун // Актуальные вопросы. – Балашов, – 2011. – С. 22-30
13. Дусавицкий А.К. Урок в начальной школе. Реализация системно-деятельностного подхода к обучению / А.К. Дусавицкий, Е.М. Кондратюк И.Н. Толмачева Э.И. Шилкунова. – 5-е изд. – М: Вита-пресс, 2012. – 288 с.
14. Дьяченко В.К. Коллективный способ обучения. Дидактика в диалогах. – М.: Народное образование, 2014. – 156 с.
15. Иванов С. В. Типы и структура уроков / С. Иванов. – М., 2015. – 156 с.
16. Иванова И.В. Учебное сотрудничество как средство формирования у учащихся оценки результата деятельности / И.В. Иванова // Начальная школа До и После. – 2011. – №2 (11). – С. 1–46.
17. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання //Початкова школа. - 2006. - № 3. - С. 9-11
18. Ковылева Ю.Э. Организация групповой работы учащихся на основе деятельностного подхода. // Инновации в школе. 2012. - С. 47-52.
19. Коджаспирова Г.М. Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. К., 2010. – 448 с.
20. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі.-К.: Шк. Світ, 2018. – 150с.
21. Крившенко Л. П. Педагогика: учеб. / Л. П. Крившенко [и др.]; под ред. Л. П. Крившенко. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2018. – 432 с.

22. Кудряшова Т.Г. Групповая форма обучения как условие реализации деятельностного подхода / Т.Г. Кудряшова, О.В. Чиханова // Начальная школа плюс До и После. – 2007. – № 3. – 145 с.
23. Кузнецова И.В. Почему нужно работать в группах? / И.В. Кузнецова // Начальная школа плюс До и После. – 2012. – № 11. – 154 с.
24. Кукушин В. С., Болдырева-Вараксина А. В. Педагогика начального образования / Под общ. ред. В. С. Кукушина. - М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2015. – 592 с.
25. Курятов В.М. Как организовать обучение в малых группах. СПб.: Педагогика, 2010. – 156 с.
26. Лийметс, Х.Й. Место групповой работы среди других форм обучения [Текст]: учебник для вузов / гл. редактор Т.А. Атапина. – М.: Просвещение, – 2012. – 694 с.
27. Лийметс Т.В. Групова робота на уроці. – К.: Просвіта, 2015.- 162с.
28. Менкес М.В. Групповая и парная форма работы на уроках математики // М.В. Менкес. – 2016. – 152 с.
29. Методичний порадник: форми і методи навчання / Автор-укладач Б.О.Житник.-Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 144 с.
30. Монахов В.Л., Орлов В.А., Фірсов В.В. Диференційоване навчання в середній школі. Педагогіка і психологія , 2014 № 8. – 56 с.
31. Новікова Т. Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів / Т. Новікова // Початкова освіта. - 2018. - №41. - С.17-21.
32. Пехота О.М. Освітні технології.-К.: Початкова школа, 2011. – 255с.
33. Пометун О.І.; Пироженко Л.В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання.-К.:А.С.К.,2014. - 192 с.
34. Римская Т.Г., Мироненко Т.И. Использование метода групповой работы в школе. // Инновационные проекты и программы в образовании. 2015. - № 1. - С.68-71.

35. Савицька А.Ю. Індивідуально-групове навчання молодших школярів: З досвіду роботи у класах із малою чисельністю учнів / А.Ю. Савицька // Початкове навчання та виховання (Осн.). - 2011. - №3. - С. 2-29
36. Савушкина Т.П. Аспекти групового обучения младших школьников / Т.П. Савушкина // Завуч начальной школы. – 2016. – № 4. – С. 19-23.
37. Свиридова Е.М. Индивидуализация обучения: проектирование, малые учебные группы, индивидуальная траектория // Эксперимент и инновации в школе 2013. - № 4. – С. 57-64.
38. Селевко, Г.К. Групповая работа [Текст] / Г.К. Селевко // Педагогика. – 2013. – № 9 – С. 77-83.
39. Слостенин, В.А. Педагогика [Текст]: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин. – М.: Академия, 2012. – 576 с.
40. Уваров А.Ю. Кооперація в навчанні: групова робота: Навчально-методичний посібник. - К., 2011. – 144 с.
41. Утеева Р.А. Групповая работа как одна из форм деятельности учащихся на уроке // Математика в школе, 2015.– № 2. – 152 с.
42. Филиппова, Г.Н. Особенности интерактивного обучения в начальной школе [Текст]: / Г. Н. Филиппова, В. А. Горюнова // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 46. – С. 399–404.
43. Формирование универсальных учебных действий в основной школе: от действия к мысли. А.Г. Асмолов Г.В. Бурменская И.А. Володарская и др.; под ред. А.Г. Асмолова. – 2 изд. – М.: Просвещение, 2011. – 159 с.
44. Химинець В.П. Інновації в початковій школі. - Тернопіль: Мандрівець, 2018 - 312 с.
45. Цукерман Г.А. Виды общения в обучении. - Томск: Пеленг, 2013. – 155 с.
46. Цукерман Г.А. Совместная учебная деятельность как основа формирования умения учиться. – М, 2012. – 124 с.
47. Цукерман Г.А., Елизарова Н.А. и др. Обучение учебному сотрудничеству. – М.: Начальная школа, 2013 – 155 с.

48. Цукерман, Г.А. Обучение учебному сотрудничеству [Текст]: / Г.А. Цукерман // Воспитание школьников. – 2015. – № 8 – 174 с.
49. Чередов И. М. Формы учебной работы в средней школе: кн. для учителя / И. М. Чередов. - Москва: Просвещение, 2015. - 160с.
50. Чередов И.М. Формы учебной работы в начальной школе: Книга для учителя. М.: Просвещение, 2017 – 128 с.
51. Шевчук Л. М. Форми й види групової роботи учнів / Л. М. Шевчук // Педагогіка психологія. - 2017. - № 2(71). - С.54-72.
52. Ярошенко О.Ю. Групова навчальна діяльність школярів: теорія та методика /О.Ю.Ярошенко. – Київ: Партнер, 1997. – 193с.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Реміз Наталія Сергіївна учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичного поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання посилань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність осіб, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національного, расового, статевого чи іншого належності;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, чесно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагорода за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і неетичних методів досягти власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

15.04.2020
(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА**про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці**

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма)

Автор роботи	Реміз Н.
Назва роботи	Педагогічні умови організації групової роботи молодших школярів
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Гриценко І.В.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002697109
Результати перевірки	Схожість 1,01 %

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Сობоль